

ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

23.02.2022

м. Київ

№ 62

Проблеми формування змісту історичної освіти в Україні: інтеграція науки і освіти

Заслухавши та обговоривши доповідь завідувача відділу української історіографії Інституту історії України НАН України доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України О.А.Удода «Проблеми формування змісту історичної освіти в Україні: інтеграція науки і освіти», Президія НАН України констатує, що зміст історичної освіти (як шкільної, так й університетської) є квінтесенцією історичної науки, а отже, об'єктивно відображає рівень, стан, тенденції національної історіографії, завжди був і є предметом пильної уваги суспільства. Оновлення змісту історичної освіти, що втілюється в стандартах, програмах і підручниках, є однією із «вічних» проблем, оскільки належить до динамічних систем, які характеризуються постійним пристосуванням до реалій сучасності. Формуючи зміст історичної освіти, необхідно брати до уваги розподіл сфер історії на дослідницьку та дидактичну.

Від підручника на відміну від дослідницької історії не варто очікувати ні відкриттів, ні скептичних ревізій. Підручник – не місце для «історичних сенсацій» чи нав'язування одноосібної думки автора. Функція підручника надати «від імені науки» певний компілятивний згусток знань, потрібних учнівській молоді для референтного ототожнення себе з країною, в якій вони живуть, та зі спільнотою, до якої вони належать. Прямий вихід у соціальну практику історична наука отримує саме через шкільні та університетські підручники з історії.

Зв'язок історичної науки й суспільства здійснюється теж через підручник, через нього реалізується функція історичного пізнання або виховання, тобто своєрідний «символічний обмін змістами» між наукою та суспільством. Підручник з історії несе в собі подвійну інформацію. По-перше, змістову (історіографічну), оскільки він є масовим й інформативним джерелом для вивчення процесу формування, розвитку і взаємовпливу різних історичних концепцій. По-друге, шкільний підручник містить великий обсяг ідейно-політичної інформації.

Жодні засоби масової комунікації ще не здатні замінити шкільний підручник у його способах впливу на самоідентифікацію найрізноманітніших груп населення: учнів, їхніх батьків, учителів.

Сучасний зміст історичної освіти в Україні, його формалізація через стандарти, програми, підручники і навчальні посібники перебувають в полі функціональної відповідальності Міністерства освіти і науки України. Науково-педагогічний супровід згідно з законодавством здійснюють установи історичного профілю Національної академії наук України та відповідні установи Національної академії педагогічних наук України. До комплексної експертизи підручників залучаються також викладачі закладів вищої освіти, методисти та вчителі середніх шкіл. Значними є здобутки вчених-гуманитаріїв у сучасній історичній дидактиці. Завдяки зусиллям вчених-істориків, які працюють в установах НАН України, протягом 1990–2020 років введено в освітню практику підручники з історії України для 7–11 класів, всесвітньої історії для 6–11 класів (понад 20 назв), навчальні посібники, хрестоматії, довідники, збірники тестів для підготовки до ЗНО та ін. (понад 30 назв).

Фахівцями Інституту історії України НАН України за останні два десятиліття створено сучасний історичний наратив, який є надійною науковою базою для творення навчальних програм та підручників. На постійній основі проводяться семінари, конференції для викладачів університетів, методистів обласних інститутів післядипломної освіти. Це, зокрема, щорічний семінар на базі Київського університету імені Бориса Грінченка. Користуються попитом науково-практичні конференції, які проводить Інститут історії України НАН України спільно з Інститутом педагогіки НАПН України. Так, 2 грудня 2021 р. відбувся Всеукраїнський науково-практичний круглий стіл «Шкільна історична освіта у контексті Нової української школи: інтеграція історичної й педагогічної науки», де презентовано результати досліджень щодо змісту й організації навчання історії в школі. Матеріали зазначеного заходу стали методичним підґрунтям впровадження в 2022–2023 рр. нових підручників з історії для адаптивного циклу (5–6 класи 12-річної школи). Ефективними є також інші форми інтеграції історичної науки та освіти, які успішно апробовані останніми роками, а саме: стажування викладачів закладів вищої освіти в академічних установах; цільове навчання в аспірантурі та докторантурі; наукове керівництво підготовкою дисертацій; участь вчених Академії у акредитації університетських освітніх програм; відкриті лекції для студентів та аспірантів тощо.

Водночас останнім часом в умовах нових викликів та у зв'язку із суттєвою політизацією історичної науки накопичився ряд нерозв'язаних проблем, а саме: відсутня концепція історичної освіти 12-річної школи, не визначена її структура за тематично-хронологічним

принципом; фактично нівельована наукова експертиза підручників з історії на користь так званих комплексної, антидискримінаційної та дизайнерської експертиз; з програм і підручників 5-6 класів вихолощено елементарний курс історії Батьківщини, який замінено складним для дітей вступом до історії та громадянської освіти. Зовсім не проводиться апробація навчальної літератури, дискредитовано вибір підручників учителями через надмірне адміністративне втручання, варіативність підручників доведена до абсурду: 15-17 назв програм і підручників для одного класу з однаковим змістом; не створено надійного механізму протидії проникненню в зміст історичної освіти псевдонаукового невігластва: фейків, недостовірної інформації, неперевіраних інтернет-джерел тощо. Існує пряма загроза руйнуванню єдиного освітнього простору в Україні через відсутність загальноприйнятого історико-культурного стандарту, формалізованих змістових ліній чи інших неписаних конвенцій усіх, хто причетний до історичної освіти. Абсолютизація університетської автономії призвела до зникнення в Україні такого обов'язкового атрибуту державності, як загальнодержавний університетський підручник. Відсутня також загальнодержавна програма популяризації історичних знань, зовсім не розвинута інфраструктура публічної історії, непоодинокими стали випадки обмеження академічних свобод вчених і викладачів.

Академічна наука свою місію виконує успішно і готова надалі забезпечувати перехід на новий зміст освіти 12-річної школи. Протягом 2022–2029 рр. необхідно створити нові підручники з історії для 5–12 класів, провести їх наукову експертизу та апробацію.

Президія Національної академії наук України постановляє:

1. Доповідь доктора історичних наук, члена-кореспондента НАПН України О.А.Удода «Проблеми формування змісту історичної освіти в Україні: інтеграція науки і освіти» взяти до відома.

2. Схвалити діяльність установ НАН України історичного профілю щодо забезпечення інтеграції історичної науки і освіти, налагодження системної співпраці з інститутами Національної академії педагогічних наук України, університетами та закладами післядипломної освіти.

3. Спільно з Національною академією педагогічних наук України запропонувати МОН України утворити постійно діючу робочу групу для розроблення і затвердження актуальних нормативно-правових документів: концепції історичної освіти 12-річної школи; положення про наукову експертизу підручників з історії та їх апробацію; про експериментальний підручник.

4. Інституту історії України НАН України (академік НАН України В.А.Смолій), Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» (член-кореспондент НАН України А.І.Кудряченко):

4.1. Вважати одним із пріоритетних напрямів розвитку історичної науки в НАН України розроблення актуальних проблем історичної дидактики, публічної історії та популяризації історичних знань.

4.2. Проаналізувати світовий досвід створення спільних підручників з історії та «узгодження історії», активізувати діяльність двосторонніх академічних комісій істориків.

5. Інституту історії України НАН України (академік НАН України В.А.Смолій) разом з іншими установами історичного профілю:

5.1. Забезпечити видання серії наукових досліджень «Вчені про підручники історії».

5.2. Продовжити практику проведення спільних наукових заходів з Інститутом педагогіки НАПН України, університетами та закладами післядипломної педагогічної освіти.

5.3. В «Українському історичному журналі» розширити тематичну рубрику «На допомогу викладачеві історії», перетворивши її на дискусійний майданчик для обговорення проблем історичної дидактики.

6. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Відділення історії, філософії та права НАН України (академік НАН України В.А.Смолій) та Науково-організаційний відділ Президії НАН України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

В.о.головного вченого секретаря
Національної академії наук України
академік НАН України

Вячеслав БОГДАНОВ